

arena ^{idė}
December 2020

Makthavarna i Algeriet – i orubbat bo?

Marianne Laanatza

Makthavarna i Algeriet

– i orubbat bo?

© Marianne Laanatta och Arena Idé, Stockholm, januari 2021

Omslagsfoto: BOUDRA Sabrina, CC BY-SA 4.0

<<https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>>, via Wikimedia
Commons

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Manifestation_sur_Alger_centre.jpg

Rapporten kan laddas ner från www.arenaide.se/rapporter

Författarpresentation

Marianne Laanatta forskar inom empirisk konfliktforskning, främst med inriktning på Mellanöstern och Nordafrika, samt inom internationell handelspolitik med specialisering på EU:s frihandelsavtal med utvecklingsländer.

Inledning.....	5
De algeriska protesterna fortsatte	6
2019 – ett år med interna uppgörelser i maktens korridorer	6
Den temporäre makthavaren Gaid Salah, hans bakgrund och roll	7
Presidentvalskampanjen hösten 2019	8
Vem är den nye presidenten, Abdelmajid Tebboune, och den nye premiärministern, Abdelaziz Djerad, som Tebboune utsett?	9
Vilka var de hundratusentals demonstranterna?.....	9
Vilken roll spelade oppositionspartierna i Algeriet?	10
Vad hände med de förhoppningsfulla demonstranterna från 1989?.....	11
Det berbiska/amazigh-inslaget i demonstrationerna.....	12
Inga solidaritetsyttringar för Polisario i massdemonstrationerna i Algeriet.....	13
Visioner om ett öppet och enat Maghreb	18
Algeriets ekonomi, gas- och oljepolitik.....	18
Algeriets relationer till Världshandelsorganisationen, WTO, och till EU.....	20
Den nya algeriska politiken under president Tebboune	21

Inledning

Medan medierna noga följt proteströrelser på flera håll i världen under 2019 och 2020, och särskilt de i Hongkong och Belarus, hamnade den omfattande och fredliga proteströrelsen *Hirak* i Algeriet i stort sett i medieskuggan. Demonstranterna i Algeriet krävde först att landets tidigare president Abdelaziz Bouteflika skulle avgå – och när detta uppnåts i april 2019, att landet skulle få en ny konstitution i vilken militärens inflytande skulle begränsas och ersättas med ett mer demokratiskt och transparent styrelseskick. Trots proteströrelsens bojkott genomfördes ett presidentval i december 2019 i vilket Abdelmadjid Tebboune, som tillhör den gamla makteliten, fick flest röster. Tebboune lovade att konstitutionen skulle revideras, men det förslag till ny konstitution som presenterades i oktober 2020 mötte inte alls proteströrelsens krav. Missnöjet framgick med all tydlighet i den folkomröstning som ägde rum den 1 november 2020 på landets självständighetsdag. Valdeltagandet låg på knappt 24 procent, och av dessa röstade bara två tredjedelar, dvs. 16 procent av landets valberättigade, "ja" till den reviderade konstitutionen. Detta innebär att 84 procent av de valberättigade antingen bojkottade valet eller röstade "nej" – ett urdåligt resultat för regimen i Algeriet. Liksom på flera andra håll har nedstängningar och demonstrationsförbud p.g.a. coronavirusets utbredning kommit att gynna makthavarna i Algeriet. Samtidigt har arresteringar och andra former av bestraffningar fortsatt mot de som regimen anser vara ledande inom *Hirak*. Syftet är att tysta kritiken mot militärmakten och presidentstyret under Tebboune. Att kritisera staten och militären är i sig ett brott i Algeriet.

Det hela började den 16 februari 2019, då omfattande protester utbröt och den s.k. rörelsen, *Hirak*, kom i gång. Det skedde sex dagar efter det att landets dåvarande president Bouteflika hade tillkännagett att han ställde upp för en femte period som president. Målet för protesterna var då att stoppa ännu ett omval av Bouteflika. En ändring i konstitutionen 2012 hade möjliggjort att han skulle kunna väljas om hur många gånger som helst, men en ny författningsändring 2016 återinförde regeln om maximalt två ämbetsperioder för statschefen. Trots detta tänkte Bouteflika kandidera även i valet 2019. Efter omfattande folkliga protester fick han emellertid avgå i april 2019. Då hade president Bouteflika varit i stort sett oförmögen att leda landet sedan han drabbades av ett slaganfall 2013. I stället var det andra personer i den inre kretsen

kring Bouteflika som styrde. Den viktigaste av dessa var hans bror Said Bouteflika.

De algeriska protesterna fortsatte

Men Bouteflikas avgång påverkade inte den algeriska proteströrelsen, som fortsatte över hela landet med hundratusentals deltagare. Rörelsens krav på en ny konstitution, transparens och verklig demokrati tog fart, liksom kraven på att militärmaktens och säkerhetstjänstens inflytande måste stävjas till förmån för ett verkligt civilt styre. Demonstranterna vände sig mot existerande maktmissbruk och den omfattande korruptionen i landet. Vecka efter vecka pågick de fredliga och våldiga fredagsdemonstrationerna. Makthavarnas försök att stoppa demonstranterna misslyckades. Maktens metoder inkluderade både löften om förbättringar och olika ingripanden som arresteringar och vägspärrar för att hindra folk från att delta – men trots detta fortsatte demonstrationerna. Från proteströrelsens sida saknades förtroende för att landets makthavare verkligen skulle uppfylla framförda krav. Situationen förändrades inte av att landet hade fått en ny president, Abdelmadjid Tebboune – även om denne utlovat vissa förändringar. Tebboune vann presidentvalet den 12 december 2019 – ett val som den algeriska proteströrelsen bojkottade.

2019 – ett år med interna uppgörelser i maktens korridorer

Efter det att president Bouteflika tvingats lämna sin post i april 2019 och fram tills Tebboune vunnit presidentvalet den 12 december samma år, präglades utvecklingen av interna uppgörelser, maktövertaganden och utrensningar i landets ledning. Allt detta ägde rum utan något inflytande från demonstranternas sida. Som interimspresident utsågs Abdelkader Bensalah, som tidigare varit ordförande i parlamentets överhus. I enlighet med konstitutionen skulle detta interimsförfarande vara i högst 90 dagar – inom denna period skulle ett nytt presidentval ha genomförts. Något presidentval kunde emellertid inte hållas, dels p.g.a. att anmälda kandidater inte godkändes, dels p.g.a. de

omfattande demonstrationerna och den pågående inre maktkampen inom FLN-ledningen, militären och säkerhetstjänsten.

Den temporäre makthavaren Gaid Salah, hans bakgrund och roll

I detta läge var det en person som i praktiken tog över scenen. Det var arméchefen, generallöjtnanten Ahmed Gaid Salah. Han levererade slagord som att ”den som är emot militären är fosterlandets fiende”. Gaid Salah föddes i Aurès 1940 och gick med i den nationella befrielsearmén (ALN) 1954. Efter självständigheten 1962 stannade han kvar i armén. Han utbildades i Sovjetunionen. Under inbördeskriget på 90-talet utnämndes han till arméchef (1994). 2003 såg det ut som om hans karriär skulle avslutas, då hade hans namn kommit upp på listan över höga befäl som skulle pensioneras. Men president Bouteflika ingrep och utsåg Gaid Salah till stabschef. Samtidigt diskuterades förändringar som skulle ge civila mer inflytande och en rekonstruktion av säkerhetstjänsten, som då leddes av general Mohamed Mediène.

Bouteflika uppskattade Gaid Salah och utnämnde honom till vice försvarsminister 2013. Men detta gillades inte av president Bouteflikas yngre bror, Said Bouteflika, eller av ovan nämnde general och chef för säkerhetstjänsten, Mediène, vars inflytande ökade snabbt efter det att presidenten fått en stroke 2013. I april 2019 fanns färdiga planer på att ersätta Gaid Salah och utnämna en ny arméchef och samtidigt införa undantagstillstånd i landet.

Under Gaid Salahs ledarskap hamnade både Said Bouteflika och general Mediène i fängelse för att ha attackerat landets försvarsmakt och försökt att ta över styret i landet. De jämte ett antal andra personer, som innehaft höga poster, dömdes till mellan 15 och 20 års fängelse. Dessutom ställdes flera andra personer inför rätta för korruption. Bland dessa ingick två före detta premiärministrar, en tidigare finansminister, en tidigare handelsminister och några storföretagare som stått regimen nära.

Samtidigt såg Gaid Salah till att ett presidentval skulle kunna genomföras – trots att demonstranterna motsatte sig detta. Demonstranterna höll fast vid sina krav på förändringar och en ny konstitution. Vidare krävde de att försvarsmakten skulle släppa kontrollen över regeringen och att landet skulle få ett civilt styre. Det gjordes dock ett försök för att få i gång ett samtal mellan regimen och demonstranterna. Ett nationellt forum

sammankallades för dialog i juli 2019, men det fick ingen uppföljning. Noteras bör att demonstranterna hela tiden motsatt sig att utse ledare eller talesmän för rörelsen *Hirak*. Så är det fortfarande.

Presidentvalskampanjen hösten 2019

Valkampanjen kom i gång och det var fem personer som tävlade om rösterna. Alla hörde till maktsfären i landet, men det var en av

Demonstranternas uppmaningar till valbojkott hade inte fått tillräcklig verkan för att underkänna valet, men valdeltagandet var relativt lågt.

dem som tog hem spelet vid valet den 12 december 2019, nämligen Abdelmadjid Tebboune. Han fick närmare 60 procent av alla röster. Valdeltagandet var lågt, cirka 40 procent. Så fort valresultatet tillkännagetts kunde Abdelmadjid Tebboune utses till Algeriets nye president. De övriga kandidaterna i presidentvalet var Azzedine Mihoubi, som ett halvår tidigare utsetts till ställföreträdande generalsekreterare i Nationella demokratiska samlingspartiet RND, när dess partiledare och tillika premiärminister, Ahmed Ouyahia, hamnat i fängelse för korruption, samt två tidigare premiärministrar, Ali Benflis, som är generalsekreterare i FLN, och Abdelaziz Belaid, ledaren för Framtidsfronten. Den femte kandidaten var Abdelkader Bengrina, partiledare i det islamiska partiet El Bina.

Demonstranternas uppmaningar till valbojkott hade inte fått tillräcklig verkan för att underkänna valet, men valdeltagandet var, som nämnts, relativt lågt.

Med en ny president på plats hade Gaid Salah genomfört sitt uppdrag, och hela etablissemanget inom såväl FLN som försvarsmakten och säkerhetstjänsten kunde andas ut – liksom flertalet storföretagare med nära samarbete med landets ledning. Det hade förvisso varit en påfrestande uppgift för Gaid Salah, kantad med kritik från demonstranterna. Hans liv tog slut p.g.a. en hjärtattack den 23 december 2019. Som tack för hans enorma insatser anordnade landets ledning en storslagen statsbegravning för Gaid Salah.

Vem är den nye presidenten, Abdelmajid Tebboune, och den nye premiärministern, Abdelaziz Djerad, som Tebboune utsett?

Vem är då den nye presidenten Abdelmajid Tebboune? Han är 75 år och utbildade sig på 60-talet på landets nationella högskola för administration och kom att göra en karriär som ledde till bl.a. flera ministerposter. Tebboune har varit kommunikations- och kulturminister samt bostads- och planeringsminister. En mycket kort tid – mindre än tre månader (från den 25 maj till den 15 augusti 2017) – var Tebboune premiärminister. Han fick lämna sin post efter att ha besökt Frankrike när president Macron just tillträtt. Tebboune hade möte med sin franske motpart för att tala om hur ett maktskifte skulle kunna genomföras i Algeriet. Detta var inte populärt i den algeriska maktsfären – särskilt inte från presidentens bror Said Bouteflikas och dennes nära bundsförvanters sida.

President Tebboune utsåg snart en premiärminister, Abdelaziz Djerad. Han är en 65-årig universitetsprofessor och tidigare diplomat, som länge tjänstgjort i maktens korridorer. Men detta hade inte hindrat Djerad från att kritisera systemet både i radio och i tidningar under sommaren 2019. Tillsammans med en grupp andra universitetsprofessorer skrev han en uppmärksammad artikel om att maktstrukturen måste förändras i Algeriet. En del av professorerna deltog också i demonstrationerna. Den algeriska ledningen hade stora förväntningar på Djerad, och hoppades att han skulle vara rätt person för att föra en dialog med demonstranterna. Men demonstrationsrörelsen *Hirak* har, som nämnts, hittills varken utsett några talespersoner eller låtit sig nöjas med en ny premiärminister som Djerad – utan fredagsdemonstrationerna fortsatte fram till att *coronakrisen* satte stopp för dem.

Vilka var de hundratusentals demonstranterna?

Vilka var då de hundratusentals som demonstrerade vecka efter vecka? En stor del var unga, men det fanns också många

medelålders och även gamla som deltog. Det handlar om unga som kräver jobb, bättre framtidsutsikter och en mer demokratisk och transparent maktstruktur i Algeriet – något som alla demonstranter också ställt sig bakom. Slagord om behovet av "storrengöring" av samhället för att få bort maktmissbruket återkom på bred front. Bland demonstranterna fanns det ett brett inslag av personer i övre medelåldern, som nämnts. Bland dem var det många som också gått ut på gatorna i slutet av 1980-talet och demonstrerat för ett friare och mer demokratiskt Algeriet. 1989 fick landet en ny konstitution med många nya rättigheter för medborgarna och ett flerpartisystem infördes för första gången. Då stod hoppet till kommunvalet 1990 samt det planerade parlamentsvalet i början av 1990-talet och att dessa skulle resultera i ett mer öppet samhälle. Man skulle kunna kalla slutet av 1980-talet för "den första algeriska arabiska våren".

Men istället för att ge plats för en pluralistisk och demokratisk utveckling i Algeriet i början av 1990-talet kom en backlash. Den islamiska räddningsfronten, FIS, vann kommunalvalet, och när trenden visade sig bli densamma i första omgången av parlamentsvalet avbröts det. Den dittills styrande Nationella befrielsefronten, FLN, såg att den skulle förlora makten till den Islamiska räddningsfronten. Den dåvarande presidenten, Chadli Bendjedid, som lett liberaliseringen av landet och införandet av en ny konstitution, utfärdade undantagstillstånd i juni 1991. Bendjedid tvingades avgå den 11 januari 1992. I februari 1992 förbjöds FIS. Det dröjde inte länge förrän ett inbördeskrig utbröt – ett inbördeskrig som kom att dominera Algeriet under 1990-talet med över 150 000 döda, kanske så många som 200 000.

Vilken roll spelade oppositionspartierna i Algeriet?

Vilken roll spelar övriga politiska partier i Algeriet, sedan enpartisystemet övergetts? Det har ju genomförts flera parlamentsval under senare år och åtskilliga partier är representerade i parlamentet, men flera av dem är föga kända. Nämnas kan att det finns ett överhus och en generalförsamling. Av överhusets 144 platser väljs två tredjedelar indirekt i de kommunala råden och resten utses av presidenten. Med landets konstitutionellt starka presidentmakt hamnar emellertid parlamentet i maktens skugga.

Det senaste parlamentsvalet ägde rum 2017 och gällde de 462 platserna i generalförsamlingen. Det styrande FLN förlorade 44 platser, men förblev likväl det största partiet med 164 platser. Tillsammans med sin koalitionspartner Nationell demokratisk samling (RND), med sina 97 platser, fick dessa båda partier flest röster. Valdeltagandet var emellertid mycket lågt, ca 36 procent jämfört med 40 procent vid valet 2012. Enligt flera medieanalyser berodde det låga valdeltagandet på att många algerier såg valet endast som ett sätt för "den korrupta politiska eliten att än en gång få legitimitet för att fortsätta vid makten". Att delta i valet skulle inte förändra någonting ...

Sammanlagt tolv partier fick platser i parlamentet vid valet 2017, men två viktiga partier bojkottade valet, nämligen Fronten för de socialistiska krafterna, FFS, och Rörelsen för demokrati i Algeriet, MDA. FFS, som är ett socialdemokratiskt parti med brett stöd från berberna i Algeriet, särskilt från kabyllerna, bildades redan 1963 av den legendariske kabylliske ledaren, Hocine Ait-Ahmed, i protest mot att FLN skulle bli det enda tillåtna partiet i Algeriet. Han tvingades leva i exil i Schweiz i 23 år, men kunde återkomma till Algeriet 1989 och hans parti kunde ställa upp i valet. Ait-Ahmed avled 2016. MDA grundades av Algeriets förste president, Ahmed Ben Bella, som störtades av Boumedienne redan 1965. Efter år i fängelse släpptes Ben Bella 1979 – ett år efter det att president Boumedienne dött. Han flyttade till Frankrike, men utvisades därifrån 1983. Därefter kom han att leva i Schweiz, där han grundade MDA 1984. 1990 återvände han till Algeriet, när ett flerpartisystem just införts. MDA blev ett av de partier som kunde delta i valet. Ben Bella dog 2012.

Vad hände med de förhoppningsfulla demonstranterna från 1989?

Vad hände med de förhoppningsfulla demonstranterna från 1988 som drog sig tillbaka, när FIS förbjöds, undantagstillstånd införts och inbördeskriget startat? Deras misstroende riktade sig både mot makthavarna i FLN och mot FIS. Många kom istället att engagera sig i lokala frågor av olika slag och skapa massor av frivilligorganisationer, NGO:er. I början kunde man få ett visst finansiellt stöd från offentliga instanser. Från statens sida ville man gärna kontrollera de nyskapade gruppernas verksamhet. Men mestadels har medlemmarna i de NGO:er som vidareutvecklats eller tillkommit senare fått lita till egen finansiering. Att ta emot

*Antalet
NGO:er
av alla de
slag anges
uppgå till
över 100 000,
och många
av deras
medlemmar
har fått bred
erfarenhet.*

pengar från utländska biståndsorganisationer har nämligen inte setts med blida ögon från den algeriska regimen. Medan grannländernas NGO:er, kunde ta emot omfattande stöd från utländska biståndsorganisationer av både statlig och privat karaktär, däribland från Sverige liksom andra EU-länder samt USA och Kanada – avstod hellre flertalet algeriska NGO:er från dylika stöd för att inte bli anklagade för att styras av utländska intressen.

Antalet NGO:er av alla de slag anges uppgå till över 100 000, och många av deras medlemmar har fått bred erfarenhet av att jobba med olika frågor i organiserade former. Att så många medelålders med NGO-erfarenhet (dvs. gräsrötter med föreningserfarenhet) har varit mobiliserade i demonstrationerna i Algeriet under det senaste året, kan vara av stor betydelse. Om det civila samhället till sist lyckas få en viktig roll i det framtida Algeriets maktstruktur så finns det folk med föreningserfarenhet. Det fanns också gamla veteraner från det algeriska befrielsekriget med i demonstrationerna. När en känd veteran arresterades gav det upphov till stora protester och han släpptes.

Det berbiska/amazigh-inslaget i demonstrationerna

I de stora demonstrationstågen bars såväl den algeriska flaggan som den berbiska/*amazigh*- flaggan, även om den är bannlyst i huvudstaden Alger. I juli 2019 rapporterade Amnesty International att 41 personer hade arresterats för att de bar *amazigh*-flaggan i en av demonstrationerna i Alger.¹

Den största och mest mobiliserade berbergruppen i Algeriet är kabyllerna, som har sina rötter i Kabylien, en bergsregion öster om Alger. I Kabylien har det varit upprepade uppror mot den algeriska maktapparaten, sedan landet blev självständigt 1962. Krav har rests på att få erkänd status för berbisk/*amazigh*-kultur och för det berbiska språket, *tamazight*. Det första upproret startade 1963 just

¹ *Amazigh*-flaggan har tre horisontella fält. Det översta är blått och symboliserar haven, Medelhavet och Atlanten, det mellersta är grönt och symboliserar naturen och det nedersta är gult och symboliserar öknerna. Mitt på flaggan finns ett rött tecken "AZA", som är symbolen för *amazigh*, vilket betyder "fri människa", men också motstånd. Berberna kallar sig själva för *amazigh* i singular och *imazighen* i plural. De berbisktalande – eller som de själva säger: de *tamazight*-talande – utgör uppskattningsvis bortåt en tredjedel av Algeriets befolkning.

året efter det att Algeriet blivit självständigt och det tidigare nämnda FFS bildats av Ait-Ahmed. Den 11 mars 1980 utbröt omfattande protester i samband med att en berbisk poesiafton på universitetet i Tizi Ouzou brutalt stoppades och gendarmerstyrkor sattes in. Kvällens talare var den kände kabylliske författaren och antropologen Mouloud Mammeri. En generalstrejk utbröt, som kulminerade den 20 april samma år. Ett dussintal fängslades och många skadades av gendarmeriet. Flera studentskor våldtogs. Åminnelsen av denna händelse, som kallas *den berbiska våren*, har med tiden kommit att högtidlighållas av allt fler och fler bland de uppskattningsvis 30 miljoner berberna, som lever i Algeriet, Marocko, Tunisien och Libyen samt i Sahel såväl som i Europa och Nordamerika.

Av övriga konflikter som ägt rum mellan berbergrupper i Kabylien och den algeriska ledningen, bör den utdragna konflikt uppmärksammas som började i april 2001 och pågick till sommaren 2002. Den kallas *Kabyliens svarta vår*. Under nämnda period mördades totalt 128 demonstranter och cirka 5000 skadades av gendarmeriet.

Sammantaget har emellertid denna kamp lett till viktiga resultat. Det berbiska språket, *tamazight*, blev ett nationellt språk 2002 och ett officiellt språk 2016 i Algeriet. Kampen för den berbiska kulturen och språket fortsätter. Berberna har ett eget alfabet, *tifinagh*, men berberna i Algeriet använder mestadels det latinska alfabetet. De har också en egen tideräkning som börjar 950 år före vår tideräkning med sitt år noll som räknas från en stor seger för berberna över den faraonska hären. Det berbiska nyåret, *yennayer*, som i år 2970 (2020) inföll den 12 januari, firas också överallt bland berberna. Dagen har varit en officiell dag i Algeriet sedan 2017. Vid flera tillfällen har det berbiska nyåret och även den berbiska våren också firats på Medelhavsmuseet i Stockholm. Tilläggas kan att det finns algeriska kabyler som eftersträvar ett självständigt Kabylien och har bildat en exilregering med säte i Paris. Denna rörelse leds av Ferhat Mehenni.

Inga solidaritetsyttringar för Polisario i massdemonstrationerna i Algeriet

Samtidigt som så många berbiska flaggor hela tiden var ett utbrett inslag i demonstrationerna i Algeriet, märktes inga solidaritetsyttringar för Polisario i demonstrationstågen. Däremot

kan man se en och annan Palestinaflagga. Om man frågar demonstranterna om Västsaharafrågan får man oftast svaret att man "vill ha öppna gränser och samarbete med sitt broderfolk i Marocko" och att "det är en fråga för militärmakten och säkerhetsapparaten som vill hålla i gång Västsaharakonflikten för att hävda att Algeriet är utsatt för utländskt hot". Mot bakgrund av sådana svar finns det kanske anledning att helt kort rekapitulera vad som ligger bakom Västsaharafrågan – sett utifrån en algerisk-marockansk historisk och politisk erfarenhet:

- ❧ Frankrike erövrade stora områden i Sahara i slutet av 1800-talet, som den marockanske sultanen tvingades avträda. Vad gällde Västsahara, eller Río de Oro och Saguia el Hamra, som områdena benämns, kom en hemlig överenskommelse till stånd mellan Frankrike och Spanien 1912. Spanien skulle få fördjupa sin kontroll över de västsahariska områden som det redan ockuperat, vari också Tarfaya och Sidi Ifni inkluderades, områden som gränsade till det franska protektoratet i Marocko.
- ❧ Under Marockos korta befrielsekrig, som började 1955, stödde åtskilliga stammar initiativet att upprätta Marockos befrielsearmé, MLA. Bland de mest aktiva kom många från de två stora stammarna Reguibat och Tekna i Västsahara eller södra Marocko som stammar som Reguibat och Tekna då kallade territorierna i fråga.
- ❧ När Frankrike 1956 lämnade det franska protektoratet i Marocko, fortsatte delar av MLA befrielsekampen, särskilt soldater från just Reguibat och Tekna, att kämpa för att de områden som kontrollerades av Spanien skulle befrias. Även de områden som definierades som marockanska i franska Sahara nämndes. Deras uttalade mål var att "hela Marocko skulle bli fritt", dvs. även Västsahara. Mot bakgrund av att befrielsekampen nu inriktades i första hand på "Marockos" sahariska områden ombildades MLA och fick 1957 beteckningen *the Army for the Liberation of Sahara*, ALS. Den hade framgång i Ifni och Tarfaya, men 1958 genomförde Frankrike och Spanien en gemensam operation och krossade resten av den marockanska motståndsrörelsen i delar av södra Marocko och dagens Västsahara, där den marockanska befrielsekampen hade fortsatt.
- ❧ I ett fördrag 1958 mellan Spanien och Marocko överfördes Tarfay till Marocko, medan Spanien först 1969 accepterade att lämna över Sidi Ifni till Marocko efter omfattande

internationella påtryckningar. Marocko förväntade sig att Spanien också skulle tvingas att ge upp Río de Oro och Saguia el Hamra, och stred för detta i FN.

- ✎ Under Algeriets befrielsekrig, som började 1954, gav Marocko ett brett stöd till sina algeriska bröder. Det handlade bl. a om vapen och upplåtande av territorium nära staden Oujda för en militärbas för den algeriska befrielsearmén, FLA. FLA leddes av Boumedienne, som blev Algeriets förste försvarsminister och från 1965 också Algeriets president.
- ✎ Hundratusentals algerier flydde från det franskkontrollerade Algeriet och fick en fristad i Marocko under kriget. Många stannade kvar.
- ✎ 1961 försökte Frankrike förmå Marocko att upphöra med sitt stöd till FLA och erbjöd Marocko att i gengäld få tillbaka sina områden i Sahara; Bécharregionen och Tindoufregionen i Sahara.
- ✎ Marocko avvisade Frankrikes erbjudande om att återlämna dessa sahariska områden. Marocko slöt i stället ett avtal med den provisoriska algeriska regeringen under Ferhat Abbas ledning. Enligt detta avtal från 1961 skulle Marocko fortsätta att ge fullt stöd till den algeriska befrielseörelsen tills Algeriet blivit självständigt. Då skulle Marocko få tillbaka ovan nämnda områden i Sahara.
- ✎ Frankrike gjorde ännu ett försök för att själv få behålla områdena i Sahara, och lät genomföra en folkomröstning. Men stammarna i områden i Sahara, som tidigare tillhört Marocko, svarade att de var för ett fritt Algeriet men själva krävde att åter bli införlivade i Marocko. Det är lätt att förstå varför Frankrike ville behålla "sina" territorier i Sahara. Dessa var viktiga dels p.g.a. gas och oljetillgångar, dels därför att Frankrike använde områden i Sahara för sina atomprovsprängningar.
- ✎ När Boumedienne väl blivit försvarsminister i det självständiga Algeriet 1962, avvisade han Marockos territoriella anspråk i Sahara – trots överenskommelsen från 1961. Det var bakgrunden till det s.k. sandkriget mellan Marocko och Algeriet 1963.
- ✎ 1969 ägde ett toppmöte rum i Ifran i Marocko mellan president Boumedienne och Hassan II, där Marocko formellt avsåg sig rätten till Béchar- och Tindoufregionerna mot att gränserna skulle vara öppna, medan Boumedienne å sin sida skulle stödja Marockos rätt till att återfå Río de Oro och

Sagua el Hamra – ensamt eller i samverkan med Mauretanien. Detta bekräftade president Boumedienne vid ytterligare två möten mellan de båda statsöverhuvudena, president Boumedienne och Hassan II, dels 1970, dels 1972. Men så blev det inte ...

- ❧ I FN krävde Marocko, Mauretanien och Algeriet att Spanien skulle lämna Västsahara.
- ❧ Parallellt med den sistnämnda fasen kom Polisario att bildas i Mauretanien 1973. Att Polisario bildades sammanhängde med att det dittills så försummade spanskkontrollerade Västsahara plötsligt blivit föremål för omfattande investeringar i infrastruktur och brytning av fosfat. Lokal arbetskraft rekryterades och för många unga män var det helt nya erfarenheter att dras in i kolonialmaktens styre och ekonomi i en helt ny omfattning. Att bryta upp från livet i stammen och plötsligt konfronteras med kolonialmaktens behandling av den lokala arbetskraften, västaharierna, var omskakande och ledde till ett politiskt uppvaknande om spansk exploatering av deras landområden, Río de Oro och Sagua el Hamra. Samt en besvikelse över att Hassan II inte bistod dem. Detta skedde i en tid med växande opposition i hela Marocko mot Hassan II:s styre.
- ❧ Många marockanska vänsterorienterade aktivister ställde sig positiva till bildandet av Polisario som de uppfattade som en ny befrielseörelse för att få bort regimen i Marocko med Hassan II som makthavare. 1971 och 1972 hade två kuppörelser slagits ner i Marocko liksom ett försök att skapa en gerillarörelse i Atlasbergen.
- ❧ 1975 genomförde Marocko "den gröna marschen". Spanien lämnade Västsahara 1976 och området delades mellan Marocko och Mauretanien. Militära konfrontationer ägde rum med Polisario uppbackade av algeriska styrkor. Marocko bombade. Västsaharier flydde till Algeriet och flyktingläger upprättades i öknen utanför staden Tindouf.
- ❧ Algeriet hade å sin sida – utan marockansk insyn – förhandlat med Spanien om att Marocko skulle hindras från att ta över Västsahara, och att en folkomröstning i stället skulle genomföras, men av detta blev intet.
- ❧ Den sahariska republiken, SADR, utropades i februari 1976.
- ❧ Mauretanien drog sig ur 1979, medan Organisationen för Afrikas enhet, OAU, som numera benämns Afrikanska unionen, AU, kom att aktivera sig i frågan för att hitta en fredlig lösning.

- ✎ I augusti 1988 lyckades FN få Marockos och Polisarios stöd för ett lösningsförslag, som FN:s säkerhetsråd tillstyrkte 1990.
- ✎ Efter år av otaliga konfrontationer accepterade således parterna ett stillestånd 1991 genom FN:s försorg samt en överenskommelse om att genomföra en folkomröstning om Västsaharas framtid. En särskild FN-insats skapades för att realisera detta, nämligen MINURSO.²
- ✎ Identifikationsprocessen som gällde att fastställa vilka som hade rätt att delta i folkomröstningen stötte på ständiga svårigheter och avbröts temporärt 1996. Till sist fastställdes en lista, men hanteringen av alla överklaganden från personer/grupper som inte kommit med fortsatte.
- ✎ För att likväl komma framåt i processen förlängdes mandatet för MINURSO gång på gång (den senaste förlängningen sträckte sig till den 31 oktober 2021) och parallellt har representanter från Marocko, Polisario, Algeriet och Mauretanium mötts för samtal, varav det första ägde rum i New York 2007. Algeriet hade dittills motsatt sig att delta med motiveringen att det inte hade något att göra med frågan.
- ✎ Efter flera års avbrott kom ett nytt fyrpartsmöte till stånd i Genève 2018 under överseende av FN:s generalsekreterares särskilda sändebud för Sahara Horst Köhler. En fortsättning planerades för 2019.
- ✎ För besökare av Polisarios läger utanför staden Tindouf i Algeriet är det uppenbart att västsaharierna lever under undermåliga villkor och att de inte har någon rätt att resa fritt utanför lägren i Algeriet utan speciella tillstånd. Lagren är som stora fängelseområden fortfarande efter fyrtiofem år.

Västsaharafrågans bakgrund är känd bland många äldre algerier, varav åtskilliga anser att hela Västsaharakonflikten var och är onödig. De hävdar att det är militären och FLN:s ledning som inte bara håller fast vid konflikten för att kunna använda den som en konstant hotbild, utan också att det ger makthavarna fortsatta möjligheter att "lägga beslag" på stora finansiella resurser – åberopande behovet av bistånd till Polisario – utan att behöva redovisa var pengarna hamnar. Detta kan vara en del av förklaringen till att Sahariska arabiska demokratiska republikens flagga inte fanns med i demonstrationerna i Algeriet.

² The United Nations Mission for the Referendum in Western Sahara.

Västsaharafrågan har fått ökad uppmärksamhet sedan ett flera afrikanska stater har öppnat konsulat i Västsahara och Förenade Arabemiraten och USA också kommer att göra detsamma. Både Algeriet och Polisario har protesterat mot öppnandet av konsulat i Västsahara.

Visioner om ett öppet och enat Maghreb

Folk i gemen i hela Maghrebregionen har från slutet av 1940-talet haft visioner om ett öppet och enat Maghreb. Ett viktigt möte ägde rum i Tanger i Marocko 1958 mellan de ledande partierna i Marocko och Tunisien och den algeriska befrielsearmén. Man beslöt att man skulle kämpa för att sammanföra Maghrebländerna. Det skulle bli en region med öppna gränser och ett långtgående samarbete så snart Algeriet blivit självständigt.

När "en första algerisk arabisk vår" startade 1988 var det många som hoppades på att en ny plattform för öppenhet och samarbete skulle kunna inledas. 1989 bildades *the Arab Maghreb Union*, AMU, ett slags "maghrebinskt EG/EU". Medlemmar i AMU är utöver Algeriet, Marocko och Tunisien även Libyen och Mauretanien. Polisarios ledning påpekar återkommande att de vill vara med i AMU och inte som Mauretanien inkluderas i EU:s Västafrikapolitik. (När EU håller toppmöten med de Medelhavsländer som undertecknat den s.k. Barcelonadeklarationen från 1995, som är plattformen för EU:s Medelhavspolitik, deltar också personer från Mauretanien åberopande sitt medlemskap i AMU.) AMU har sitt huvudkontor i Rabat i Marocko, men någon egentlig verksamhet pågår inte. Det senaste toppmötet, som alla ledarna från medlemsländerna deltog i, ägde rum 1994 i Tunis. AMU kan inte fungera om inte gränserna mellan Algeriet och Marocko öppnas. Den stängda gränsen utgör ett stort hinder för en dynamisk ekonomisk utveckling i Maghreb, vilket AMU:s generalsekreterare återkommande påpekar, och det är en uppfattning som delas av såväl algerier som marockaner i gemen.

Algeriets ekonomi, gas- och oljepolitik

I Algeriet presenterades en ny budget i slutet av 2019, som var närmare tio procent lägre än föregående årsbudget. Minskade olje-

och gasintäkter har alltid fått ett stort genomslag på hela ekonomin. Produktionen i denna sektor sjönk med 6,5 procent under 2018 och med närmare åtta procent under första kvartalet 2019, enligt Världsbanken. Även om produktionen ökade inom andra sektorer i ekonomin kunde detta inte på långa vägar uppväga inkomstbortfallet från olje- och gassektorn. Den politiska instabiliteten i landet – med massdemonstrationer i kombination med utrensningar av dittills viktiga personer inom den politiska ledningen – har hittills inte heller förbättrat förtroendet för landet eller för dess investeringsklimat bland utländska investerare. Enligt *Transparency Internationals* lista från 2019 ligger Algeriet på plats 106 av 180 länder. Bilden förbättras inte heller av att den nödvändiga ekonomiska reformprocessen i landet hittills varit otillräcklig. Landets fiskala underskott beräknades komma att uppgå till minst 12 procent av BNP under 2019. I Algeriet behövs bl.a. stora nyinvesteringar inom gassektorn och för detta krävs tillgång på utländskt kapital. Till den ekonomiska bilden hör också Algeriets mycket omfattande vapenköp. Enligt SIPRI ligger Algeriet på femte plats globalt i statistiken över vapeninköp under perioden 2014–2018. Algeriets huvudleverantörer är Ryssland (65 %), Kina (13 %) samt Tyskland (10 %).

Sådant var det ekonomiska läget före coronavirusets utbredning. Genom de stora fallen i oljepriserna, har situationen förvärrats. Samtidigt håller konkurrensläget på att förändras i hela Medelhavsområdet inom gassektorn. Gas är den viktigaste exportprodukten för Algeriet. Under årtionden har Algeriet kunnat ha i det närmaste en monopolställning i södra och västra EU genom sina gasledningar under Medelhavet via Tunisien, Sicilien respektive Marocko till Europa. Algeriet är den tredje största gasleverantören till EU efter Ryssland och Norge. Nu håller bilden på att förändras, då det finns planer på att exploatera stora gasfyndigheter utanför Israels och Cyperns kuster och på sikt ta marknadsandelar på vissa marknader i EU. Därtill kommer den nyligen invigda nya rysk-turkiska gasledningen *TurkStream* under Svarta havet. Den är inte bara avsedd för leveranser till den turkiska marknaden – som redan får hälften av sitt gasbehov tillgodosett av Ryssland – utan *TurkStream* ska utvidgas än mer för att kunna erbjuda södra och östra EU rysk gas och samtidigt också kunna ersätta rysk gas från Ukraina.

Algeriet är den tredje största gasleverantören till EU efter Ryssland och Norge.

Algeriets relationer till Världshandelsorganisationen, WTO, och till EU

Algeriet är fortfarande inte medlem i Världshandelsorganisationen, WTO, som omfattar merparten av världens länder med sina 164 medlemsstater. Det är egentligen lite svårt att förstå att Algeriet inte är med, då det var en del av Frankrike när det *allmänna tull- och handelsavtalet*, GATT, undertecknades 1947. Algeriets territorium räknades därför som *de jure* ingå i GATT. När Algeriet blev självständigt 1962 skulle landet bara behövt notifiera GATT om att det också *de facto* var med i GATT, men så skedde aldrig. Inga anslutningsförhandlingar skulle ha krävts för Algeriet – i motsats till fallet för andra u-länder. I och med att Världshandelsorganisationen, WTO, upprättades 1995, kom GATT att inkluderas i WTO:s handelspolitiska regelverk. Genom att stå utanför WTO har Algeriet inte behövt implementera eller följa det globala handelspolitiska regelverket, som merparten av andra länder i världen måste göra. Även om en s.k. *working party* upprättades för Algeriet inom GATT redan 1987 och åtskilliga arbetsmöten ägt rum mellan Algeriet och WTO har anslutningsförhandlingarna hittills inte kunnat fullföljas. Sedan 2014 har arbetet gått i stå.

EU:s och Algeriets nuvarande relationer är baserade på den tidigare nämnda Barcelonadeklarationen från 1995 gällande EU:s och de sydliga och östra Medelhavsländernas samt Jordaniens gemensamma policy om att skapa ett öppet frihandelsområde i Medelhavet och ett nära politiskt, och säkerhetspolitiskt, ekonomiskt och kulturellt samarbete. 2002 slöts ett *associationsavtal* eller frihandelsavtal mellan EU och Algeriet. Frihandelsavtalet trädde i kraft 2005. Algeriet hade redan tidigare ett avtal med EU, ett samarbetsavtal från 1976, som gav Algeriet tullfrihet för industriprodukter till EG/EU, medan landets export av jordbruksprodukter och livsmedel var reglerad bl.a. med begränsade volymer för tullfrihet. Genom associationsavtalet har EU fått tullfrihet för sina industriprodukter på den algeriska marknaden. Associationsavtalet inkluderar krav på att Algeriet stegvis ska implementera EU:s handelspolitiska regelverk – dock utan att kunna komma med i EU eller kunna påverka beslut på berörda sakområden. Samtidigt som EU har fått denna handelspolitiska fördel, som tullfrihet utgör, och kan utnyttja den

fullt ut, medför den fortsatta tullfriheten för industrivaror ingenting för Algeriet, eftersom landet inte har några industriprodukter att exportera till EU. Algeriets export till EU består nämligen till över 95 procent av råvaror, huvudsakligen gas, medan EU:s export till Algeriet huvudsakligen utgörs av industriprodukter inklusive livsmedel.

EU har inom ramen för sitt *Europeiska grannskapsinstrument*, ENI, en budget för perioden 2018–2020 på ca 120 miljoner euro för Algeriet. Dessa finansiella medel ska allokeras till ekonomiskt styre och stöd för att diversifiera landets ekonomi, utvecklingsprojekt i olika regioner och *för en deltagande demokrati*, samt för energi, miljö och klimatprojekt. Att EU skulle ha stött eller ha gjort något för att stödja den stora demokratirörelsen *Hirak* har dock inte märkts ...

Den nya algeriska politiken under president Tebboune

Redan innan coronaviruset bredde ut sig hade president Tebboune, som nämnts, visat att han var beredd att ta i med hårdhandskarna mot demonstranterna. Polis och säkerhetspolis började söka upp personer som utpekats som aktivister, vilket egentligen alla demonstranter var. Otaliga arresteringar har ägt rum.

Sedan pandemin bredde ut sig och utgångsförbud eller förbud mot folksamlingar blivit ett faktum på många håll i världen, upphörde också massdemonstrationerna i Algeriet – utan att rörelsen *Hirak* sett något enda av sina krav uppfyllas. President Tebboune tog tillfället att utse en expertkommitté för att revidera landets konstitution, men, som nämnts, blev förändringarna marginella i den reviderade konstitutionen jämfört med den tidigare.

Samtidigt har president Tebboune gett amnesti till ca 10 000 fångar, men få av de fängslade demonstranterna har inkluderats i någon amnesti eller något frisläppande hittills. Parallellt med dessa aktiviteter har presidenten och de som ingår i hans maktsfär sett till att utrensningar och fängslanden skett inom militären och den ekonomiska eliten, som inte tillräckligt gett sitt stöd till den nya algeriska makteliten kring president Tebboune. Flera personer som hade fått förstärkta positioner under Gaid Salahs ledarskap är nu borta.

*Utrensningar
och
fängslanden
har skett
inom
militären
och den
ekonomiska
eliten.*

Nu formas en till synes nygammal algerisk utrikespolitik. Tebboune erbjöd sig omgående att vara värd för Arabförbundets nästa toppmöte. Så fort detta hade beslutats krävde han, att Syrien och president Assad skulle bjudas in och delta. Toppmötet i Arabförbundet skulle ha ägt rum under våren 2020 men har fått skjutas upp p.g.a. coronaviruset. Tebboune har också sedan han blev president fördömt de demonstrationer och manifestationer som ägde rum under den s.k. *arabiska våren*, och menar att det behövs *ett starkt styre* i hela arabvärlden. Tebboune har också uttalat sig om att de arabiska Gulfstaternas hegemoni måste brytas. Noteras kan att Tebboune efter det att han tvingades lämna posten som premiärminister 2017 skickades till Damaskus och Teheran för viktiga samtal. Utifrån de stora förväntningar som regimen i Iran uttryckt gällande president Tebboune och det framtida samarbetet mellan länderna, framstår den nya algeriska utrikespolitiken ha hamnat i sina gamla hjulspår med Iran och Syrien och även med förhoppningar om Libyen som viktiga samarbetspartner, precis som på 1980-talet under det iransk-irakiska kriget. Algeriet har gjort vissa försök vad gäller krislösningar i Libyen – dock utan framgång. Någon öppning visavi Marocko är däremot inte att vänta.

arenaidé